

Dr. NAGY JENŐ

**MUTATVÁNY EGY KÉSZÜLŐ ROMÁNIAI MAGYAR NÉPI
ÖLTÖZETJEGYZÉKBŐL**

Az erdélyi magyarság népi öltözetéről a századforduló táján¹ készült leírások, az idősök emlékezete, valamint a még fennmaradt, akkortájt készített egyes öltözetdarabok szolgáltatják számunkra azt az alapot, amelynek segítségével az azóta bekövetkezett fejlődést, átalakulást megállapíthatjuk és ennek fokát lemérhetjük. A vizsgálat elvégzése még akkor is szükséges, ha csak a jelenlegi állapotot kutatjuk, hiszen ennek megértéséhez a korábbi fejlődési szakasz ismerete nélkülözhetetlen.

A romániai magyar népi öltözetek fontosabb tájegységenkénti újabb számbavételére 1949—1955 között került sor, amikor az Akadémia Művészettörténeti Intézete Népművészeti Osztályának kolozsvári kutatócsoportja gyűjtőmunkája során felmérhettük egyik székelyföldi táj, Kászon, majd a moldvai csángók, Kalotaszeg, Torockó, a Szilágyság és a Kis-Küküllő mente lakosságának népművészetét, s így népi öltözetét is. E felmérés eredményeiről eddig csak néhány kisebb közlemény meg egy-két részletesebb, tudományos igényű megírt néprajzi-népművészeti tanulmány jelent meg. Egy-egy tájegység egész népművészetét bemutató monográfiák sorát a kászonai székely népművészetről szóló nyitotta meg.² Ez a monográfia — és sorra következő társai — egy néprajzi táj népművészetének bemutatásán kívül arra is szolgálnak, hogy segítségükkel majd a romániai magyarság népművészetéről összefoglaló és összehasonlító jellegű művek is napvilágot lássanak.

Addig is azonban, amíg ilyen összefoglalásokkal rendelkezünk, megkíséreljük a népművészet egyik ága, a népi öltözet — egyéni vizsgáldási területünk³ — vonatkozásában a romániai magyar népi öltözetek legjelentősebb csoportjainak jegyzékbe vételét, vagyis az e tárgykörre vonatkozó szókészlet összeállítását és néprajzi szempontú értelmezését. Azt az eljárást értjük ezen, amellyel számba vesszük a fent jelzett tájegységek, valamint más vidékek népi öltözetének újabban, nyomtatásban közölt szókincsét: az egyes tárgyak (öltözetdarabok), cselekvések,

¹ Jankó János: *Kalotaszeg magyar népe*. Bp. 1892 és *Torda, Aranyosszék, Torockó magyar (székely) népe*. Bp. 1893. — *Alsófehér vármegye néprajza*. Nagyenyed 1899. Az I₂ kötetben: Lázár István: *Alsófehér vármegye magyar népe* c. fejezet 465—673. — Petri Mór: *Szilágymegye monográfiája*. I—VI. Zilah 1901—1904. I. 669—684. — Malonyay Dezső: *A magyar nép művészete*. I: *A kalotaszegi magyar nép művészete*. Bp. 1907, 45—61. és II: *A székelyföldi, a csángó és a torockói magyar nép művészete*. Bp. 1909, 308—312. Györffy István: *A feketekörösvölgyi magyarság viselete*. Népr. Ért. XIII (1912). 1—25.

² Dr. Kós Károly, Szentimrei Judit, Dr. Nagy Jenő: *Kászonai székely népművészet*. Bukarest 1972.

³ E tárgykör vizsgálatában munkamegosztással részt vett még Vámszer Géza a kalotaszegi és Dr. Faragó József a kalotaszegi és a torockói öltözet tanulmányozásával.

tulajdonságok, mesterségbeli eljárások megnevezését és néprajzi szempontú vizsgálatát. Címszavanként szemléltetjük a vidékenkénti jellegzetességeket, egyezéseket és eltéréseket. Ilyen módon szerelnők lehetővé tenni azt, hogy e tárgykör iránt érdeklődő vagy a benne kutató egy helyen tömör és rövid tájékoztatást kapjon a kérdéses terminussal jelölt, az öltözettel kapcsolatos fogalomról, annak területi elterjedéséről és mivoltáról.

Míthogy néprajzi szempontú vizsgálódásról van szó, a címszók hangalakját csak nagyolt átírásban közöljük. Felsorolunk viszont minden, általunk ismert alakváltozatot, hogy ezzel is szemléltessük a szó és a tárgy területi elterjedését. Tudjuk, hogy ez a felmérés is — mint általában minden ilyenfajta számbavétel — nem tarthat igényt a teljességre. Sok olyan néprajzi táj és szórvány van, amelynek népművészetéről, öltözetéről vajmi keveset vagy éppen semmit sem tudunk. Ezért törekedtünk arra, amint ezt már fentebb is hangsúlyoztuk, hogy összeállításunkba gyűjtésünkön kívül ama helységek, vidékek öltözetterminológiáját is felvegyük, amelyekről újabban néprajzi ismertetések vagy műszókincs-összeállítások készültek és nyomtatásban megjelentek⁴. Szándékunkban van továbbá olyan kérdőív összeállítása is, amely a népi öltözettel kapcsolatos terminológia legáltalánosabban használt elemeit foglalná magába, hogy önkéntes munkatársak bevonásával olyan helyekről is kapjunk adatokat, amelyek öltözetéről s ennek műszókincséről ismereteink hiányoznak. Ilyen módon kívánjuk öltözet-jegyzékünk anyagát még teljesebbé és átfogóbbá tenni.

Az alábbi mutatvány csupán néhány szó szemléltetésével szándékoszik megismertetni elképzelésünket az olvasóval. Benne olyan kifejezéseket, műszavakat sorolunk fel, amelyek általános jellegűek, vagyis a tájegységek legtöbbszörében használtak, ismertek. Az öltözetdarabok változatait, a több tájegység öltözetében ismert és alkalmazott egyes részleteket vonalas rajzokon, területi elterjedésüket meg térképvázlatokon szándékozunk szemléltetni.

begalléroz

Alakváltozata: *bégalléroz* (T)⁵

1. A szoknyafélék (alsó- és felsőszoknya) ráncokba szedett felső felét pánttal levarrja (Szf, Sz, Kk, T).
2. A zsinóros kötény leráncolt felső felét selyemszalaggal levarrja (T).
3. A gallér nélküli ingek nyakkivágását beszegi (Sz).

⁴ Haáz Rudolf: *Egy székely falu (Lövéte) öltöze*. Emlékkönyv... Sepsiszentgyörgy 1929, 438—450. — Vámszer Géza: *Szakadát*. Kolozsvár 1940, 98—101. Csák László — Gálffy Mózes: *Adalékok a mérai ruházat műszókincséhez*. MNyj. XI (1965), 85—95, XII (1966), 181—187, XIII (1967), 144—152. — Dr. Kós Károly: *Népelet és néphagyomány*. Bukarest 1972. *Ismeretlen magyar népviseletekről*: a Mezőség, Aranyosszék, Szék és Kolozsvár (Hóstát) népi öltöze.

⁵ A rövidítések feloldása: K: Kalotaszeg, Kk: Kis-Küküllő mente, M: Mezőség, Mcs: moldvai csángók, Nk: Nagy-Küküllő mente, Sz: Szilágyság, Szf: Székelyföld, T: Torockó.

cikkely

Alakváltozatai: *cikkely* (Kk, M), *cikli*, *cók* (Sz), *ciköl*, *pityke*, *pitykelke* (Szf), *picók*, *tecek* (M), *szivanó* (Sz).

1. A férfiing gallérja és vállrésze közé varrt ék alakú vászondarabka (Kk, Sz, M, Szf).

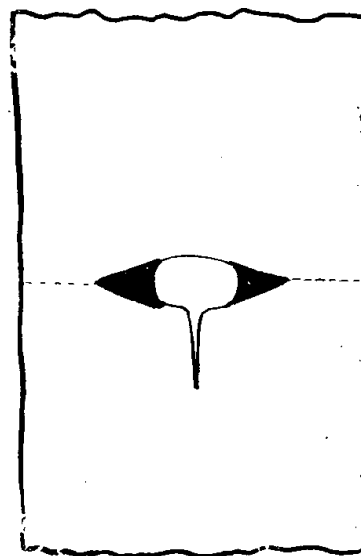
2. A női ing gallérja és vállrésze közé varrt négyszögű betoldás (*pitykelke*; Szf).

3. A pendelyes ing gallérja és vállrésze közé varrt ék alakú betoldás (Sz).

4. A posztóharisnya szárának felső felébe, az oldalvarrások közé varrt betoldás (M).

1. A *cikkely* alkalmazása a harisnyán

2. A *cikkely* alkalmazása az ingen

firizs

Alakváltozatai: *firizs* (Kk), *firis* (M), *friskó* (K, T, M, Szf), *firiskó* (T), *furkó* (K), *filis* (Nk).

1. Durva kendervászonból készített ujjasféle. Gallérján és kézelőjén kötővel vagy gombbal záródik. Szabás szerint lehet: bebújós (Szf) vagy hasított elejű (Kk, T, M, K); bevarrott (T) és mellévarrott ujjú (M, Szf). Férfiak viselik: mezei és erdei munkára veszik föl hűvös időben. Télen alsóruhaként is hordják (M).

2. Ványolt posztóból készített, fekete glottal vagy posztóval szegett női kabátka (K, Nk).

Változatai:

firizs-ing, furkóing, furkósing

Újabban alsóruhaként viselt női ingfajta (Kk, K).

3. Férfi *frizis* vagy *friskó*
mellévarrott ujjal

4. Férfi *frizis* vagy *friskó*
bevarrott ujjal

5. Női *friskó* vagy *friskóujjas*

friskóujjas

Kék posztóból készített, fehér flannellel bélelt, rézpitykével díszített férfi kabátféle (M).

kék-frizis v. filis

Kék posztóból készített, színes bársonyszegéllyel és szalagokkal díszített női kabátka (Nk). L. vászonujjas, vászon szűking.